

Fig. 1. Sfinții ierarhi Atanasie, Silvestru, Ioan Gură de Aur, Vasile al Cezareei, Grigorie Teologul, Nicolae, Chiril și Ignatie Teoforul, urmați de Sfântul Arhidiacon Ștefan. Sfinții sunt surprinși în rugăciune, sensul liturgic al evenimentului fiind semnificat de reprezentarea *Iisus Hristos Agneț* pictată sub fereastră - Altar. Pătrăuți.

Fig. 2. Sfântul Ioan Gură de Aur binecuvântează pe cei ce doresc să intre în naosul bisericii pentru a participa la Liturghie - Pronaos. Pătrăuți.

Fig. 3. Iisus Hristos Dumnezeu coboară la iad pentru a scoate din întuneric sufletele drepților ajunse acolo împreună cu Adam și Eva - Altar. Bălinești.

Fig. 4. Diavolul se ascunde sub chip de înger, pentru a ispiti pe Sfântul Nicolae - Exteriorul peretelui de sud. Humor.

Fig. 5. Iisus Hristos Dumnezeu este răstignit între doi tâlhari. În partea dreaptă a compoziției este reprezentat profetul Moise, iar sub brațele Crucii sunt pictate două personaje alegorice: Biserica și Sinagoga. Inserțiile simbolice au rolul de a sublinia plinirea Vechiului Testament prin Jertfa lui Hristos - Naos. Probota.

Fig. 6. Pictat în grota din muntele pe care este înfiptă Crucea Răstignirii, Adam jelește urmările faptei sale - Naos. Moldovița.

Fig. 7. Adam și Eva stau în genunchi în fața Tronului pregătit pentru Judecată (al Hetimasiei) - Pridvor. Probota.

Fig. 8. Tronul pregătit pentru Judecată este pictat deasupra mormântului familiei ctitorilor bisericii - Arcosoliumul din Pronaos. Arbore.

Fig. 9. Cupola Naosului și iconografia din jurul Pantocratorului semnifică Împărăția cerurilor și revelarea lui Hristos la Judecată. În Catedrala Mitropolitană din Suceava, pe unul dintre pandantivii situaţi imediat sub tamburii ce susţin cupola este pictat Tronul pregătit pentru Judecată. Catedrala Sf. Gheorghe-Suceava.

Fig. 10. Asociat cu imaginea Cărţii și cu cea a Porumbelului, Tronul pregătit pentru Judecată devine un simbol al Sfintei Treimi, simbol ce se întărește prin asocierea compoziţiei cu imaginea lui Iisus Hristos Pantocrator și a lui Dumnezeu Cel Vechi de Zile - Altar. Probota.

Fig. 11. Pronaosul face parte din zona propedeutică a unei biserici. Prin urmare, iconografia pronaosului va marca realităţi privitoare la slăbiciunile vieţii de pe pământ și va propune exemple pentru depășirea acestora. Istoria fiecărui sfânt din *Calendar* este un asemenea exemplu. În Pronaosul Catedralei Mitropolitane din Suceava, pe bordura pintenului de piatră ce susţine arcele, este pictat un desen labirintic. Ar putea fi o generalizare simbolică a greutăţilor întâmpinate în efortul de depășire a slăbiciunilor omenești - Catedrala Sf. Gheorghe-Suceava.

Fig. 12. Mormintele familiei lui Petru Rareș sunt găzduite de gropniţa bisericii de la Probota. În fereastra acestei încăperi, desenul labirintic este asociat cu *Steaua în opt colțuri*. Această asociere interacţionează simbolic atât cu semnificaţiile victoriilor spirituale obţinute de sfinţii din fiecare zi a anului, sfinţi pictaţi în pronaos şi gropniţă, cât şi cu finalitatea fericită pe care și-o doreau ctitorii. Steaua cu opt colțuri semnifică Împărăţia cea veșnică - Gropniţă. Probota.

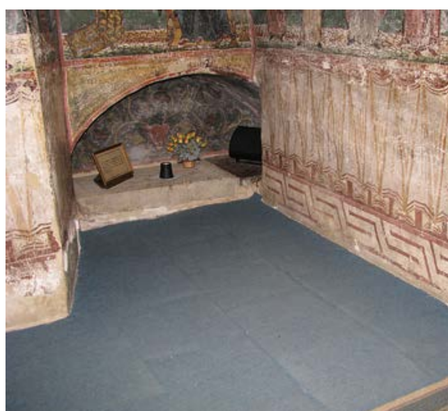

Fig. 13. În biserica de la Humor, desenul labirintic este pictat din pridvor până la ușa naosului, încadrând practic mormintele ctitorilor - Gropniţă. Humor.

Fig. 14. Asocierea desenului labirintic cu ușile de intrare în biserică poate fi o sugestie asupra faptului că semnificaţiile Labirintului era cunoscute - Exonartex. Voroneţ.

Fig. 15. Asocierea *Stelei în opt colțuri* cu reprezentarea *Coborârii la iad* poate fi o dovadă a faptului *Steaua în opt colțuri* semnifică învierea oamenilor alături de Hristos - Naos. Pătrăuţi.

Fig. 16. Desenele geometrice au fost folosite încă din cele mai vechi timpuri pentru decorarea unor edificii - Mormântul martirilor de la Halmyris. Sec. IV. Murighiol.

Fig. 17. În bisericile de la Humor și Moldoviţa, scena *Rugului Aprins* (parte din ciclul *Imnului Acatist*) este asociată cu *Asediul Constantinopolului*, compoziţie ce semnifică biruinţa obţinută de societatea creștină cu ajutorul lui Dumnezeu - Exteriorul peretelui de sud. Moldoviţa.

Fig. 18. Pentru a semnifica biruința mucenicului asupra tiranului persecutor, iconografia îl reprezintă pe Ioan Botezătorul purtându-și în mâini propriul său cap tăiat - Naos. Humor.

Fig. 19. Pentru a simboliza biruința spirituală a mucenicilor asupra tiranilor persecutori, Sfinții sunt reprezentați doborând sub picioarele cailor pe împărații ce i-au condamnat la moarte fizică - Stâlpul de vest al pridvorului. Moldovița.

Fig. 20. În cazul bisericii de la Sucevița, scena *Asediului Constantinopolului* este înlocuită cu *Uciderea călugărilor din Rait și Sinai*. Asocierea cu scena *Rugului Aprins* subliniază din nou biruința celor care cer ajutor de la Dumnezeu - Exteriorul peretelui de sud. Sucevița.

Fig. 21. Dumnezeu îi vorbește lui Moise din interiorul unui rug aprins. Scena deschide *Ciclul vieții lui Moise* - Gropniță. Sucevița.

Fig. 22. *Rugul Aprins* este un simbol profetic despre Întruparea din Fecioara Maria, datorită calității sale de a arde fără a se mistui, asemenea Fecioarei care va naște rămânând Fecioară - Altar. Sucevița.

Fig. 23. *Icoana Maicii Domnului a Rugului Aprins în munte* este o compoziție specifică bisericii de la Sucevița. Chenarul interior compoziției are rolul de a sublinia dimensiunea imaterială a minunii petrecute în Muntele Sinai - Gropniță. Sucevița.

Fig. 24. Icoana *Maicii Domnului a Rugului Aprins.* Venită în Moldova ca o influență a culturii creștine dezvoltate în Rusia, icoana conține elemente plastice care amintesc de cele mai importate profeții despre Întruparea lui Hristos, dar și de sfârșitul lumii materiale și Judecata de Apoi - Naos. Sucevița.

Fig. 25. (stânga) *Coborârea Duhului Sfânt* este hramul ultimei biserici construite de Ștefan cel Mare - Pronaos. Dobrovăț.

Fig. 26. (dreapta) În icoana de hram de la Dobrovăț, zugravii lui Petru Rareș pictează printre primitorii darurilor Duhului Sfânt mulțime de regi și de curteni.

Fig. 27, 28. Regele împreună cu curtenii săi semnifică dimensiunea neclericală a comunității bisericești și apar pictați, alături de episcopi și preoți, în scena *Pregătirii pentru Dumnezeiasca Liturghie*. Se repetă astfel excepția din compoziția *Coborârii Duhului Sfânt*, aflată pe același perete - Pronaos. Dobrovăț.

Fig. 29. *Dumnezeiasca Liturghie* este inscripția compoziției cunoscute și sub numele de *Liturghia îngerilor.* Iisus Hristos este Arhiereul în jurul Căruia se ordonează comunitatea liturgică într-un efort de ordonare a întregului cosmos creat - Tamburul turlei. Catedrala Mitropolitană Sf. Gheorghe-Suceava.

Fig. 30. Cete de îngeri alcătuiesc o procesiune liturgică, purtând pe umeri și în mâini obiecte sacre utilizate în slujbele tainice ale creștinismului, în scena *Pregătirii pentru Dumnezeiasca Liturghie* - Proanos. Dobrovăţ.

Fig. 31. Procesiunea formată din îngeri, episcopi, preoţi, călugări, rege și curteni se îndreaptă către o Sfântă Masă unde se va săvârși Liturghia.

Fig. 32, 33. Epitaful cu reprezentarea trupului lui Hristos coborât de pe Cruce este un simbol al urmării Mântuitorului în moarte și Înviere. Prezența obiectelor Liturghiei pământești în contextul procesiunii angelice este o subliniere a realității că îngerii sunt împreună rugători cu oamenii în timpul Liturghiei, realitate ce se naște din unicitatea lui Hristos Dumnezeu, Cel care este Jertfă și Jertfitor - *Dumnezeiasca Liturghie*. Catedrala Mitropolitană. Suceava.

Fig. 34. Ușa naosului este ultima piedică în drumul către spațiul unde au loc cele mai tainice mistere ale creștinismului. Dincolo de acest punct, realitățile au o altă dimensiune. În naos-altar sălășluiește Hristos Însuși sub forma Euharistică, iar acolo unde este Hristos, e întreaga Sa Împărăție. Așa cum păzesc ușa raiului biblic, arhanghelii Mihail și Gavriil păzesc ușa de trecere către naos-altar - Gropniță. Sucevița.

Fig. 35. Îngerul îl inițiază pe Pahomie în monahism - Gropniță. Dobrovăț.

Fig. 36. Călugărul Varlaam îl inițiază pe regele Ioasaf - Gropniță. Dobrovăț.

Fig. 37. *Cavalcada Sfintei Cruci.* Sfinţi mucenici care au trăit în diferite perioade de timp au fost pictaţi în comuniune, într-un detaşament de cavalerie condus de Arhanghelul Mihail şi Împăratul Constantin cel Mare - Pronaos. Pătrăuţi.

Fig. 38. Compoziţia *Coborârii Duhului Sfânt* este organizată în funcţie de spaţiul arhitectonic ce i-a fost dedicat - Absida de sud a naosului. Probota.

Fig. 39. Iisus Hristos, aşezat pe tronul de judecată şi înconjurat de îngeri, primeşte rugăciunea familiei Logofătului Tăutu. Compoziţia surprinde evenimentul judecării familiei ctitorilor, faptele bune fiind semnificate de macheta bisericii, dar şi de prezenţa în rugăciune a Sfântului Nicolae şi a unui înger, alături de ctitori - Tablou votiv. Naos. Bălineşti.

Fig. 40. *Botezul Domnului.* Tematica hristologică a iconografiei lunetelor sistemului de boltire se împlinește prin pictarea *Dumnezeieștii Liturghii* pe un tambur situat între lunete și pandantivii mari - Naos. Probota

Fig. 41. Scena *Nașterii Domnului* din altarul bisericii de la Bălinești face parte dintr-un ansamblu iconografic gândit pentru a însoţi simbolic compoziţia *Maica Domnului a Întrupării* din semicalota altarului.

Fig. 42. *Batjocorirea Domnului* face parte din *Ciclul Pătimirilor lui Hristos*. În cazul de faţă, compoziţia tinde să construiască linii de forţă ce atrag privitorul spre interiorul ei - Naos. Probota.

Fig. 43. Sfintele mucenițe Ecaterina și Barbara primesc binecuvântarea biruinței de la Iisus Hristos Emanuel, Care este reprezentat între *Cerurile deschise* - Pronaos. Bălinești.

Fig. 44. Arhanghelul Mihail, reprezentat în *cerurile deschise*, se află în comuniune de rugăciune cu sfinții ierarhi - Altar. Bălinești.

Fig. 45. (stânga) Iisus Hristos Emanuel binecuvântează din ceruri pe sfinții Teodor Tiron și Teodor Stratilat - Naos. Probota.

Fig. 46. (dreapta) Tabloul funerar ce însoțește mormântul Marelui Logofăt Toader Bubuiog este încadrat în primul registru al programului iconografic. Logofătul este reprezentat în genunchi în fața lui Hristos Judecător, iar *cerurile* mărginesc partea superioară a compoziției - Gropniță. Humor.

Fig. 47. Anastasia, soţia Logofătului Bubuiog. Tablou funerar ce îi însoţește mormântul - Gropniţă. Humor.

Fig. 48. Petru Rareș, soţia sa Elena Brancovici și copiii lor dăruiesc lui Hristos biserica cu hramul Sf. Nicolae - Naos. Probota.

Fig. 49. Sfinţii Gherasim și Spiridon - Pronaos. Pătrăuţi.

Fig. 50. Sfintele cuvioase Anisia și Tecla - Pronaos. Pătrăuţi.

Fig. 51. Sfântul Arhanghel Gabriel și Sfântul Apostol Pavel - Pronaos. Arbore.

Fig. 52. Sfinţii Teoctist și Dometie, alături de un schimonah - Pronaos. Probota.

Fig. 53. Programul iconografic al altarului este construit în jurul a două realități: (1) Evenimetul Întrupării istorice a lui Hristos Dumnezeu; și (2) Evenimentul liturgic al dăruirii sub formă Euharistică a lui Hristos Dumnezeu - Altar. Catedrala Mitropolitană Sf. Gheorghe-Suceava.

Fig. 54. Sfântul Pahomie primește însemnele și regulile monahale - Gropniță. Probota.

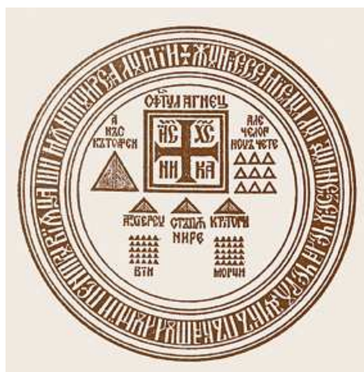

Fig. 55. Pe Sfântul Disc sunt așezate bucăți de pâine ce simbolizează ordonarea întregii creații în jurul lui Iisus Hristos Dumnezeu - Slujba Proscomidiei.

Fig. 56. Icoana coptă a *Botezului Domnului* păstrează până astăzi imaginea mielului - Icoană pictată de Ibrahim el-Nasekh și păstrată în Biserica Fecioarei Al Mu`allaqah. Cairo.

Fig. 57. Îngerul oprește pe Avraam din jertfirea lui Isaac și indică spre jertfire un berbec - Pronaos. Pătrăuți.

Fig. 58. *Mielul biruitor* asociat cu *Tânguirea lui Hristos*, pentru a sublinia biruința ce se naște din Jertfă - Proscomidar. Voroneț.

Fig. 59. *Mielul biruitor* asociat *Tronului Hetimasiei* pentru a proclama profeția evenimentelor eshatologice - Naos. Arbore.

Fig. 60. *Sfântul Agneț.* Jertfa lui Hristos-Miel a fost profețită de către Isaia (cap. 53), a fost împlinită istoric în timpul lui Pilat din Pont și este actualizată în timpul fiecărei Sfinte Liturghii. Pictarea imaginii Mielului Biruitor în axul altarului asociază Jertfa liturgică cu evenimentele eshatologice ale Parusiei (Apocalipsa 5) - Altar. Probota.

Fig. 61. Dăruind trup pământesc lui Dumnezeu, Fecioara Maria se face scară dinspre și înspre Rai. Compoziția *De Tine se bucură* o așează pe Fecioară în centrul Ierusalimului Ceresc - Pronaos. Arbore.

Fig. 62. Toţi membrii Bisericii tind către cetatea Împărăţiei cerurilor, ale cărei porţi au fost deschise prin Întruparea și Jertfa lui Iisus Hristos Dumnezeu - *De tine se bucură.* Naos. Sucevița.

Fig. 63. *Și a sfârșit Dumnezeu în ziua a șasea lucrarea Sa, pe care a făcut-o; iar în ziua a șaptea S-a odihnit de toate lucrurile Sale, pe care le-a făcut. (*Facerea 2,2) - *Ciclul creației*. Naos. Sucevița.

Fig. 64. (stânga) *Răstignirea Domnului*. Icoană în fildeș. Sfârșitul sec. al XI-lea. Proveniență sudul Italiei - Bode Museum, Museum fűr Byzantinische Kunst; nr. inv. 588. Berlin.

Fig. 65. (dreapta) Evenimentul cosmic la *Răstignirii lui Hristos* creează un punct de răscruce în istoria omenirii. Legea Vechiului Testament se împlinește, iar acest lucru este semnificat plastic prin alungarea Sinagogii și binecuvântarea Bisericii. (detaliu din Fig. 64)

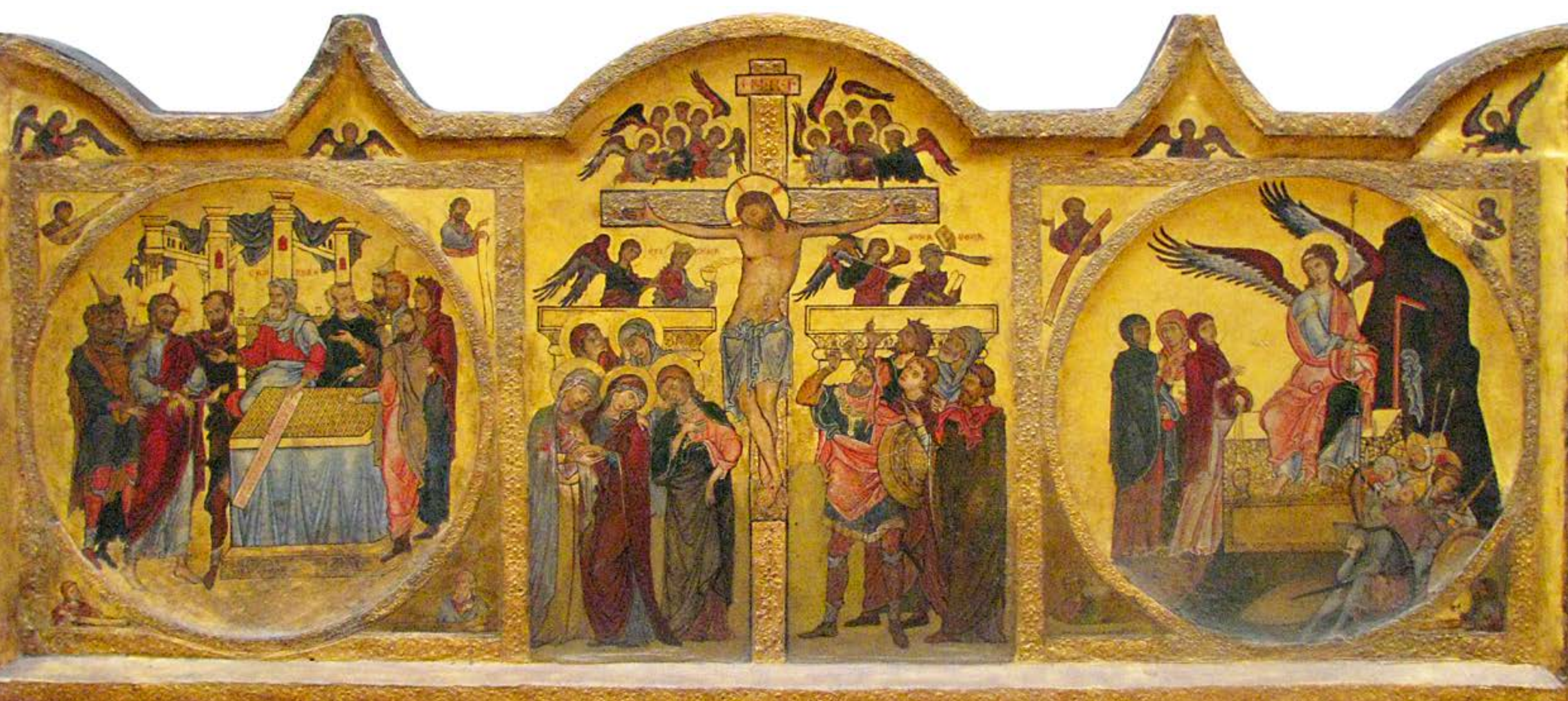

Fig. 66. Triptic *Judecarea și Răstignirea Domnului, Mormântul gol*. Panou de altar. Proveniență Biserica Sf. Maria zur Wiese in Soest. Datată 1230/40 - Muzeul Kulturforum. Nr. Cat. 1216A. Berlin.

Fig. 67. Icoanele păstrate în muzeele din Berlin demonstrează faptul că personificările Bisericii și Sinagogii au însoțit mai multe secole compoziția *Răstignirii Domnului*, ele fiind utilizate în diferite zone ale Europei. (detaliu din Fig. 66)

Fig. 68. O succesiune de evenimente istorice poate fi surprinsă iconografic printr-un *ciclu* cu mai multe scene, sau printr-o compoziție ce adună evenimente din perioade diferite - *Căutarea, Aflarea și Înălțarea Sfintei Cruci.* Pronaos. Arbore.

Fig. 69. Exersată anterior în biserici din Polonia, pictarea în frescă a *pânzelor* gotice a fost experimentată și în biserica de la Bălinești.

Fig. 70. Iisus Hristos Emanuel înconjurat de o sinaxă de îngeri este însoțit (în medalioane) de apostoli, ierarhi și proroci - Pridvor. Bălinești.

Fig. 71. Îngeri, Profeţi, Apostoli, Ierarhi și Mucenici: *Rugăciunea sfinților în Împărăția cerurilor* - Exteriorul absidei Altarului. Voroneţ.

Fig. 72. Îngeri, Profeţi, Apostoli, Ierarhi, Mucenici și Cuvioși: *Rugăciunea sfinților în Împărăția cerurilor* - Exteriorul absidei altarului. Sucevița.